

wpis.

IV. A. 190.

532

M A Ł A

**GRAMMATYKA
JĘZYKA POLSKIEGO.**

Wydanie drugie poprawne.

Alfred

W POZNANIU 1844.

Dostać można w księgarni i drukarni
K. REYZNERA na ulicy Garbarskiej.

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

265213

m. z. n.

m. z. n.

m. z. n.

m. z. n.

m. z. n.

06

266

116

uprzed.

IV. A. 190.

532

M A Ł A

**GRAMMATYKA
JĘZYKA POLSKIEGO.**

Wydanie drugie poprawne.

Alfred

w POZNANIU 1844.

Dostać można w księgarni i drukarni
K. REYZNERA na ulicy Garbarskiej.

587

— A A A M

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF TORONTO

265 213.7

1950 Pa 4074

Doł...
...

1
S
I

K

WSTĘP.

Czém się ludzie różnimy od zwierząt?
Różnimy się od zwierząt rozumem i mową. Przez rozum poznajemy rzeczy i o nich rozmyślamy, przez mowę wyjawiamy drugim myśli nasze.

Iloraka jest mowa?

Mowa jest dwojaka: ustna i pisana, przez obie zarówno malujemy innym to, co myślimy.

Co jest potrzeba, aby dobrze i zrozumiale mówić, i pisać?

Potrzebna jest znajomość grammatyki.

Co jest grammatyka?

Grammatyka jest to porządný zbiór uwag nad mową ustną i pisaną.

Iloraka jest grammatyka?

Grammatyka jest dwojaka.

1. ogólna mówiąca o wszystkich językach.
2. szczególna mówiąca tylko o jednym języku, n. p. o polskim. Obie te grammatyki zasadzają się na zwyczaju narodowym i na naturze mowy ludzkiej.

Kto dobrze pozna swój język, to pozna łatwo i więcej?

Kto dobrze pozna swój język, pozna łatwo i o-

bce języki, a kto dobrze wymawia polszczyznę, dobrze będzie wymawiał i każdy inny język.

O Głoskach, czyli literach.

Z ilu głosek składa się język polski?

1. Język polski składa się z trzydziestu dwóch głosek, i te są następujące: *a, ą, b, c, ć, d, e, ę, f, g, h, i, j, k, l, ł, m, n, ń, o, p, r, s, ś, t, u, w, x, y, z, ź, ż.*

2. Większe głoski jak: *A, Ą, B, C, Ć, D, E, Ę, F, G, H, I, J, K, L, Ł, M, N, Ń, O, P, R, S, Ś, T, U, W, X, Y, Z, Ź, Ż.*

Ilorakie są głoski?

Głoski są dwojakie:

1. *Samogłoski*, które się same przez się wymawiają; tych jest osiem: *a, ą, e, ę, i, o, u, y.*

2. *Spółgłoski*, które się za pomocą samogłosek wymawiają; tych jest 24. *b, c, ć, d, f, g, h, j, k, l, ł, m, n, ń, p, r, s, ś, t, w, x, z, ź, ż.*

Są jeszcze glosy, czyli głoski złożone z dwóch, lub więcej głosek, a wymawiają się jednym głosem n. p. *ch* wyraz *chleb*; *cz* wyraz *czas*; *dz* wyraz *dzban*; *rz* wyraz *rząd*; *sz* wyraz *szpak*; *szcz* wyraz *szczur*; *j* wyraz *złodziej*.

O Znamionach pisarskich, czyli ortograficznych.

Ilorakie są znamiona pisarskie?

Znamiona pisarskie są dwojakie: *jedne nadgłoskowe, drugie pogłoskowe,*

Nadgłoskowe są te: — 1. Znamie prawe ('); gdy to się kładzie nad samogłoskami *ą, ę, ó,*

te grubieją wtedy, n. p. *bába, pierze, bót, bób*, i t. d. i wymawiają się ściśnięto.

2. Gdy się zaś toż samo znamie prawe kładzie nad spółgłoskami miękkimi, to jest nad *b, c, m, n, p, s, w, z*, te wymawiają się wtedy miętko, n. p. *pleć, koń, łos, łódź, paż*, i t. d.

3. Przycisk, czyli kropka (.) kładzie się tylko nad głoskami *i, j, ż, n*, p. *igła, jaje, jeż, jadło, żaba, żądło żebro*, i t. d.

Pogłoskowe, albo po wyrazach, są następujące znaki pisarskie. — i to:

- 1) Przecinek (*Comma*) (,), znak małego przestanku w mowie.
- 2) Średnik (*Media nota*) (;), znak większego przestanku w mowie, czyli środka myśli.
- 3) Dwukropek (*Duo puncta*) (:), znak także większego przestanku w mowie.
- 4) Kres (*Periodus*) (.), znak ucięcia myśli.
- 5) Znak wykrzyknienia (*Exclamationis nota*) (!).
- 6) Znak zapytania (*Interrogationis nota*) (?).
- 7) Łącznik, albo (*Signum divisionis*) (- albo =), znak łączenia głosek w wyrazie.
- 8) Nawias, albo (*Parenthesis*) (() []), znak wymawiania niższym tonem tego, co się między te laseczki, czyli klamerki kładzie.
- 9) Odsyłacz, albo (*Signum notationis*) (+ * a, l.), znak objaśnienia jakiej myśli na boku.
- 10) Cudzysłów (..), znak słów cudzych w piśmie umieszczonych.
- 11) Domyślnik (— albo ...), znak domyslenia się.
- 12) Paragraf (§).

Prawidła wymawiania języka polskiego.

Ile jest prawideł wymawiania w języku polskim?
Cztery:

1. Wymówić każdą głoskę, albo literę jak należy, a zawsze zrozumiale i mile.

2. Zgłoskę, czyli sylabę przedostatnią zawsze przedłużyć.

3. Czynić przestanki według znamion pisarskich, bo od tego zawisła, piękność i zrozumiałość mowy.

4. Głos stósować do myśli i czucia z nią połączonęgo, a zawsze bez przysady. Nareście pilnie uważać ludzi dobrze mówiących i wiernie ich w mówieniu naśladować. —

O częściach mowy Polskiej.

Ile jest części mowy w języku polskim?

W języku polskim jest 8. części mowy i te dzielą się na dwie części, to jest na nieodmienne i odmienne. Części mowy nieodmiennych jest 4. i odmiennych także cztery.

Cztery części mowy nieodmienne są następujące:

1. **WYKRZYKNIK**, (*interjekcio*) n. p. o! ach! héj! biada! niestety! daj go Bogu! reta! ba! zgoła co znaczy zadziwienie, smutek, lub radość,

2. **PRZYIMEK**, (*Praepositio*) n. p. o, od, do, bez, przez, za, na, nad, pod, przy, ku, wzdłuż, wprzek, około, w, z, zgoła co się kładzie przy imieniu, rzeczowniku, przymiotniku, zaimku, i imiesłowie i pisze się osobno.

3. **SPÓJNIK**, (*Conjunctio*), n. p. *i, a, gdy, więc, ztąd, lubo, albo, że, jeżeli. atoli, jednak, przeto, azatém, by, aby, żeby, zgoła* co spaja wyrazy i mowę.

4. **PRZYSŁÓWEK**, (*Adverbium*), n. p. *zkd, wszędzie, nigdzie, blisko, daleko, mialko, głęboko, rychło, późno, czarno, bialo, do- brze, źle, zielono, zgoła* co się kładzie przy słowie, i pisze się osobno.

Cztery części mowy odmienne są następujące:

1. **IMIE**, (*Nomen*), i to jest dwojakie:

a) imie rzeczowne, albo rzeczownik, (*Sub- stantivum*) które oznacza rzecz, n. p. *stół, ława, tablica, okno, szyba, szkoła, ziemia, słońce, księżyc, gwiazda, chmura, grzmot, i t. d.*

b) imie przymiotne, albo przymiotnik, (*Ad- jectivum*) które oznacza przymiot rzeczy; n. p. *ostry, ostra, ostre; czarny, czarna, czarne; dobry, dobra, dobre; zły, zła, złe; pilny, pilna, pilne; biały, biała, białe; mą- dry, mądra, mądre.*

2. **ZAIMEK**, (*Pronomen*) ten się kładzie za imie, którego powtórzenie w mowie mogło- by być przykre i ten jest pięcioraki:

a) Zaimiek wskazujący, jak: *ten, ta, to: tenże, taż, toż: ten sam, ta sama, to samo: ów, owa, owo.*

b) Zaimiek osobisty, jak: *ja, ty, on; my, wy, oni.*

c) Zaimiek względny, jak: *który, która, które;*

d) Zaimiek dzierżawczy, jak: *mój, moja, moje; twój, twoja, twoje; swój, swoja, swoje; je- go, jój, jego; nasz, nasza, nasze; wasz, wasza, wasze; ich, jeich.*

e) Zaimiek pytający, jak: *ko? co? czyj? czyja? czyje? który? która? które? jaki? jaka? jakie?*

3. **SŁOWO**, (*Verbum*) n. p. *pisac*, *czytac*, *rachować*, *skakać*, *grać*, *myć*, *tańczyć*, *kopać*, *uczyć się*, *pocić się*, zgola co daje sąd o rzeczy.
4. **IMIESŁÓW**, (*Participium*) jak: *piszący*, *pisząca*, *piszące*; *kopiący*, *kopiąca*, *kopiące*; *czytający*, *czytająca*, *czytające*; *mający*, *pisac*, *mająca pisac*, *mające pisac*; *pisząc*, *pisawszy*; *czytając*, *czytawszy*; zgola co jest częścią imie, częścią słowo.

Które części mowy z nieodmiennych odmieniają się?

Z nieodmiennych części mowy, odmienia się tylko przysłówek, i to tylko przymiotu i sposobu przez stopnie, których jest trzy, jako to:

1. stopień równy, *jasno*, *ciemno*, *dobrze*.
2. stopień wyższy, *jaśniej*, *ciemniej*, *lepiej*.
3. stopień naj: *najjaśniej*, *najciemniej*, *najlepiej*.

Przez co odmienia się Imie?

Imie rzeczowne odmienia się:

- 1) przez *liczby*; tych jest dwie n. p. liczba pojedyncza: *ojciec*, *matka*, *dziecko*, *syn*, *córka*, *wuj* i t. d. liczba mnoga: *ojcowie*, *matki*, *dzieci*, *synowie*, *córki*, *wujowie*, i t. d.
- 2) przez *rodzaje*; tych jest trzy: rodzaj męzki: *Pan*, *Minister*, *Jenerał*, i t. d. rodzaj żeński: *Pani*, *Ministrowa*, *Jenerałowa*, i t. d. rodzaj nijaki: *Państwo*, *Ministerstwo*, *Jenerałstwo* i t. d.
- 3) przez *przypadki*; tych jest w języku polskim siedm, to jest przypadek *1szy*, *2gi*, *3ci*, *4ty*, *5ty*, *6ty*, *7my*.
- 4) Imie przymiotne, czyli przymiotnik odmienia się i przez stopnie, jak:
 1. stopień równy, *piękny*, *brzydki*, *dobry*.
 2. stopień wyższy, *piękniejszy*, *brzydszy*, *lepszy*.
 3. stopień najwy: *najpiękniejszy*, *najbrzydszy*, *najlepszy*.

He jest Form (czyli Deklinacyi) przypadkowania polskiego?

W języku polskim jest sześć form przypadkowania, (czyli deklinacyi.) — i tak:

I. Forma jest na wszystkie rzeczowniki męskie, tak żywotne, jako i nieżywotne.

II. Forma jest na wszystkie rzeczowniki żeńskie, to jest żywotne i nieżywotne.

III. Forma na wszystkie rzeczowniki nijakie, to jest żywotne i nieżywotne,

IV. Forma na wszystkie przymiotniki męskie i nazwiska Polaków zakończone na *ski*, lub *ki*, n. p. *Kopczyński*, *Kochanowski*, *Drużbacki*, *Raczyński*, *Potocki* i t. d.

V. Forma na wszystkie przymiotniki żeńskie i nazwiska Polek zakończone na *ska*, lub *ka*, n. p. *Zamojska*, *Kochanowska*, *Drużbacka*, *Raczyńska*, *Potocka*, i t. d.

VI. Forma na wszystkie przymiotniki nijakie.

FORMA PIERWSZA.

na wszystkie rzeczowniki męskie, żywotne i nieżywotne.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? Ojciec, Pan, Minister, Jenerał.
2. czyj? ojca, pana, ministra, jenerała.
3. komu? ojcu, panu, ministrowi, jenerałowi.
4. kogo? ojca, pana, ministra, jenerała.
5. o! ojcze, panie, ministrze, jenerale.
6. kim? ojcem, panem, ministrem, jenerałem.
7. w kim? w ojcu, panie, ministrze, jenerale.

Liczba mnoga.

1. Kto? Ojcowie, panowie, ministrowie, jenerałowie.

- Przyg.*
2. czyj? ojców, panów, ministrów, generałów;
 3. komu? ojcom, panom, ministrom, generałom.
 4. kogo? ojców, panów, ministrów, generałów.
 5. o! ojcowie, panowie, ministrowie, generałowie.
 6. kim? ojcami, panami, ministrami, generałami.
 7. wkim? w ojcach, panach, ministrach, generałach.

Liczba pojedyncza.

- Przyg.*
1. Kto? cesarz, król, marszałek, człowiek.
 2. czyj? cesarza, króla, marszałka człowieka.
 3. komu? cesarzowi, królowi, marszałkowi, człowiekowi.
 4. kogo? cesarza, króla, marszałka. człowieka.
 5. o! cesarzu, królu, marszałku, człowieku.
 6. kim? cesarzem, królem, marszałkiem, człowiekiem.
 7. wkim? w cesarzu, królu, marszałku, człowieku.

Liczba mnoga.

- Przyg.*
1. Kto? cesarze, królowie, marszałkowie, ludzie.
 2. czyj? cesarzów, królów, marszałków, ludzi.
 3. komu? cesarzom, królom, marszałkom, ludziom.
 4. kogo? cesarzów, królów, marszałków, ludzi.
 5. o! cesarze, królowie, marszałkowie, ludzie.
 6. kim? cesarzami, królami, marszałkami, ludźmi.
 7. wkim? w cesarzach, królach, marszałkach, ludziach.

Imiona własne rodzaju męskiego.

Liczba pojedyncza.

- Przyg.*
1. Kto? Jan, Franciszek, Paweł, Piotr.
 2. czyj? Jana, Franciszka, Pawła, Piotra.
 3. komu? Janowi, Franciszkowi, Pawłowi, Piotrowi.
 4. kogo? Jana, Franciszka, Pawła, Piotra.
 5. o! Janie, Franciszku, Pawle, Piotrze.

6. kim? Janem, Franciszkiem, Pawłem, Piotrem.
7. w kim? w Janie, Franciszku, Pawle Piotrze.

Liczba mnoga.

1. Kto? Janowie, Franciszkowie, Pawłowie, Piotrowie.
2. czyj? Janów, Franciszków, Pawłów, Piotrów.
3. komu? Janom, Franciszkom, Pawłom, Piotrom.
4. kogo? Janów, Franciszków, Pawłów, Piotrów.
5. o! Janowie, Franciszkowie, Pawłowie, Piotrowie.
6. kim? Janami, Franciszkami, Pawłami, Piotrami.
7. w kim? w Janach, Franciszkach, Pawłach Piotrach

Liczba pojedyncza.

1. Kto? koń, osieł, wilk, pies, wół, ptak.
2. czyj? konia, osła, wilka, psa, wołu, ptaka.
3. komu? koniowi, osłowi, wilkowi, psu, wołowi, ptakowi.
4. kogo? konia, osła, wilka, psa, wołu, ptaka.
5. o! koniu, osle, wilku, psie, wole, ptaku.
6. kim? koniem, osłem, wilkiem, psem, wołem, ptakiem.
7. w kim? w koniu, osle, wilku, psie, wole, ptaku.

Liczba mnoga.

1. Kto? konie, osły, wilki, psy, woły, ptaki.
2. czyj? koni, osłów, wilków, psów, wołów, ptaków.
3. komu? koniom, osłom, wilkom, psom, wołom, ptakom.
4. kogo? konie, osły, wilki, psy, woły, ptaki.
5. o! konie, osły, wilki, psy, woły, ptaki.
6. kim? koniami, osłami, wilkami, psami, wołami, ptakami.
7. w kim? w koniach, osłach, wilkach, psach, wołach, ptakach.

Liczba pojedyncza.

1. co? płot, dom, dąb, mur, klucz.
2. czego? płota, domu, dębu, muru, klucza.
3. czemu? plotowi, domowi, dębowi, murowi, kluczowi.
4. co? płot, dom, dąb, mur, klucz.
5. o! płocie, domie, dębie, murze, kluczu.
6. czém? plotem, domem, dębem, murem, kluczem.
7. w czém? w płocie, domie, dębie, murze, kluczu.

Liczba mnoga.

1. co? płoty, domy, dęby, mury, klucze.
2. czego? płotów, domów, dębów, murów, kluczy.
3. czemu? plotom, domom, dębom, murom, kluczom.
4. co? płoty, domy, dęby, mury, klucze.
5. o! płoty, domy, dęby, mury, klucze,
6. czém? płotami, domami, dębami, murami, kluczami.
7. w czém? w płotach, domach, dębach, murach, kluczach.

FORMA DRUGA.

narzeczowniki żeńskie, żywotne i nieżywotne.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? Matka, Babka, Siostra, Ciotka.
2. czyj? matki, babki, siostry, ciotki.
3. komu? matce, babce, siostrze, ciotce.
4. kogo? matkę, babkę, siostrę, ciotkę.
5. o! matko, babko, siostro, ciotko.
6. kim? matką, babką, siostrą, ciotką.
7. w kim? matce, babce siostrze, ciotce.

Liczba mnoga.

1. Kto? Matki, Babki, Siostry, Ciotki.
2. czyj? matek, babków, siostr, ciotek.
3. komu? matkom, babkom, siostron, ciotkom.
4. kogo? matki, babki, siostry, ciotki.
5. o! matki, babki, siostry, ciotki.
6. kim? matkami, babkami, siostrami, ciotkami.
7. w kim? w matkach, babkach, siostrach, ciotkach.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? Pani, Rektorowa, Burmistrzowa, Prefektowa.
2. czyj? pani, rektorowój, burmistrzowój, prefektowój.
3. komu? pani, rektorowój, burmistrzowój, prefektowój.
4. kogo? panią, rektorową, burmistrzową, prefektową.
5. o! pani, rektorowa, burmistrzowa, prefektowa.
6. kim? panią, rektorową, burmistrzową, prefektową.
7. w kim? w pani, rektorowój, burmistrzowój, prefektowój.

Liczba mnoga.

1. Kto? Panie, Rektorowe, Burmistrzowe, Prefektowe.
2. czyj? pań, rektorowych, burmistrzowych, prefektowych.
3. komu? paniom, rektorowym, burmistrzowym, prefektowym.
4. kogo? panie, rektorowe, burmistrzowe, prefektowe.
5. o! panie, rektorowe, burmistrzowe, prefektowe.

6. kim? paniami, rektorowemi, burmistrzowemi, prefektowemi.
7. w kim? w paniach, rektorowych, burmistrzowych, prefektowych.

Imiona własne rodzaju żeńskiego.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? Barbara, Maryjanna, Franciszka.
2. czyj? Barbary, Maryjanny, Franciszki.
3. komu? Barbarze, Maryjannie, Franciszce.
4. kogo? Barbarę, Maryjannę, Franciszkę.
5. o! Barbaro, Maryjanno, Franciszko.
6. kim? Barbarą, Maryjanną, Franciszką.
7. w kim? w Barbarze, Maryjannie, Franciszce.

Liczba mnoga.

1. Kto? Barbary, Maryjanny, Franciszki.
2. czyj? Barbarów, Maryjannów, Franciszków.
3. komu? Barbarom, Maryjannom, Franciszkom.
4. kogo? Barbary, Maryjanny, Franciszki.
5. o! Barbary, Maryjanny, Franciszki.
6. kim? Barbarami, Maryjannami, Franciszkami.
7. w kim w Barbarach, Maryjannach, Franciszkach.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? krowa, koza, wrona, małpa.
2. czyj? krowy, kozy, wrony, małpy.
3. komu? krowie, kozie, wronie, małpie.
4. kogo? krowę, kozę, wronę, małpę.
5. o! krowo, kozo, wrono, małpo.
6. kim? krową, kozą, wroną, małpą.
7. w kim? w krowie, kozie, wronie, małpie.

Liczba mnoga.

1. Kto? krowy, kozy, wrony, małpy.

2. czyj? krów, kóz, wron, małp.
3. komu? krowom, kozom, wronom, małpom,
4. kogo? krowy, kozy, wrony, małpy.
5. o! krowy, kozy, wrony, małpy,
6. kim? krowami, kozami, wronami, małpami.
7. w kim? w krowach, kozach, wronach, małpach.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? jaskółka, papuga, owca, gęś.
2. czyj? jaskółki, papugi, owcy, gęsi.
3. komu? jaskółce, papudze, owcy, gęsi.
4. kogo? jaskółkę, papugę, owcę, gęs.
5. o! jaskółko, papugo, owco, gęs.
6. kim? jaskółką, papugą, owcą, gęsią.
7. w kim? w jaskółce, papudze, owcy, gęsi.

Liczba mnoga.

1. Kto? jaskółki, papugi, owce, gęsi.
2. czyj? jaskółek, papug, owiec, gęsi.
3. komu? jaskółkom, papugom, owcom, gęsiom.
4. kogo? jaskółki, papugi, owce, gęsi.
5. o! jaskółki, papugi, owce, gęsi.
6. kim? jaskółkami, papugami, owcami, gęsiami.
7. w kim? w jaskółkach, papugach, owcach, gęsiach.

Liczba pojedyncza.

1. co? kość, miłość, złość, noc, mądrość.
2. czego? kości, miłości, złości, nocy, mądrości.
3. czemu? kości, miłości, złości, nocy, mądrości.
4. co? kość, miłość, złość, noc, mądrość.
5. o! kość, miłość, złość, noc, mądrość.
6. czém? kością, miłością, złością, nocą, mądrością.
7. w czém? w kości, miłości, złości, nocy, mądrości.

*Liczba mnoga. *)*

1. co? koście, — — — — — noce, —
2. czego? kości, — — — — — nocy, —
3. czemu? kościom, — — — — — nocom, —
4. co? koście, — — — — — noce,
5. o! koście, — — — — — noce, —
6. czém? kośćciami — — — — — nocami. —
7. w czém? w kościach, — — — — — nocach, —

Liczba pojedyncza,

1. co? tablica, ściana, karta, książka
2. czego? tablicy, ściany, karty, książki.
3. czemu? tablicy, ścianie, karcie, książce.
4. co? tablicę, ścianę, kartę, książkę.
5. o! tablico, ściano, karto, książko.
6. czém? tablicą, ścianą, kartą, książką.
7. w czém? w tablicy, ścianie, karcie, książce.

Liczba mnoga.

1. co? tablice, ściany, karty, książki.
2. czego? tablic, ścian, kart, książek.
3. czemu? tablicom, ścianom, kartom, książkom.
4. co? tablice, ściany, karty, książki.
5. o! tablice, ściany, karty, książki.
6. czém? tablicami, ścianami, kartami, książkami.
7. wczem? w tablicach, ścianach, kartach, książkach.

*) Uwaga. Miłość, złość, i mądrość, nie używają się w liczbie mnogiej.

FORMA TRZECIA.

*na wszystkie rzeczowniki nijakie tak żywo-
tne jako i nieżywotne.*

Liczba pojedyncza.

1. Kto? niemowlę, dziecię, panię,
2. czyj? niemowlęcia, dziecięcia, panięcia.
3. komu? niemowlęciu, dziecięciu, panięciu.
4. kogo? niemowlę, dziecię, panię.
5. o! niemowlę, dziecię, panię.
6. kim? niemowlęciem, dziecięciem, panięciem.
7. w kim? w niemowlęciu, dziecięciu, panięciu.

Liczba mnoga.

1. Kto? niemowlęta, dzieci, panięta.
2. czyj? niemowląt, dzieci, paniąt.
3. komu? niemowlętom, dzieciom, paniętom.
4. kogo? niemowlęta, dzieci, panięta.
5. o! niemowlęta, dzieci, panięta.
6. kim? niemowlętami, dziećmi, paniętami.
7. w kim? w niemowlętach, dzieciach, paniętach.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? prosię, cielę, źrebie, gąsię, jagnię.
2. czyj? prosięcia, cielęcia, źrebięcia, gąsięcia, jagnięcia.
3. komu? prosięciu, cielęciu, źrebięciu, gąsięciu, jagnięciu.
4. kogo? prosię, cielę, źrebie, gąsię, jagnię.
5. o! prosię, cielę, źrebie, gąsię, jagnię.
6. kim? prosięciem, cielęciem, źrebięciem, gąsięciem, jagnięciem.
7. w kim? w prosięciu, cielęciu, źrebięciu, gąsięciu, jagnięciu,

Liczba mnoga.

1. kto? prosięta, ciełęta, źrebięta, gąsięta, jagnięta.
2. czyj? prosiąt, cieląt, źrebiąt, gąsiąt, jagniąt.
3. komu? prosiętom, cielętom, źrebiętom, gąsiętom, jagniętom.
4. kogo? prosięta, ciełęta, źrebięta. gąsięta, jagnięta.
5. o! prosięta, ciełęta, źrebięta, gąsięta, jagnięta.
6. kim? prosiętami, cielętami, źrebiętami, gąsiętami, jagniętami.
7. w kim wprosiętach, cielętach, źrebiętach, gąsiętach, jagniętach.

Liczba pojedyncza.

1. co? słowo, słońce, oko, drzewo, okno.
2. czego? słowa, słońca, oka, drzewa, okna.
3. czemu? słowu, słońcu, oku, drzewu, oknu.
4. co? słowo, słońce, oko, drzewo, okno.
5. o! słowo, słońce, oko, drzewo, okno.
6. czém? słowem, słońcem, okiem, drzewem, oknem.
7. w czém? w słowie, słońcu, oku, drzewie, oknie.

Liczba mnoga.

1. co? słowa, słońca, oczy, drzewa, okna.
2. czego? słów, słońc, ócz, drzew, okien.
3. czemu? słowom, słońcom, oczom, drzewom, oknom.
4. co? słowa, słońca, oczy, drzewa, okna.
5. o! słowa, słońca, oczy, drzewa, okna.
6. czém? słowami, słońcami, oczami, drzewami, oknami.
7. w czém? w słowach, słońcach, oczach, drzewach, oknach.

Pytania do przypadkowania przymiotników.

Liczba pojedyncza. Liczba mnoga.

1. Jaki, jaka, jakie.	1. jacy, jakie.
2. jakiego, jakiej, jakiego.	2. jakich.
3. jakiemu, jakiej, jakiemu.	3. jakim.
4. jakiego, jaką, jakie.	4. jakich, jakie.
5. o! jaki, jaka, jakie.	5. o! jacy, jakie.
6. jakim, jaką, jakim.	6. jakimi, jakimi.
7. w jakim, jakiej, jakim.	7. w jakich.

FORMA CZWARTA.

na wszystkie przymiotniki męskie i nazwiska Polaków zakończone na ski, lub ki.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? Kopczyński, jaki? dobry, mądry.
2. czyj? Kopczyńskiego, jakiego? dobrego, mądrego.
3. komu? Kopczyńskiemu, jakiemu? dobremu, mądremu.
4. kogo? Kopczyńskiego, jakiego? dobrego, mądrego.
5. o! Kopczyński, jaki? dobry, mądry.
6. kim? Kopczyńskim, jakim? dobrym, mądrym.
7. w kim? Kopczyńskim, jakim? dobrym, mądrym.

Liczba mnoga.

1. Kto? Kopczyńscy, jacy? dobrzy, mądrzy,
2. czyj? Kopczyńskich, jakich? dobrych, mądrych.
3. komu? Kopczyńskim, jakim? dobrym, mądrym.
4. kogo? Kopczyńskich, jakich? dobrych, mądrych.
5. o! Kopczyńscy, jacy? dobrzy, mądrzy.
6. kim? Kopczyńskimi, jakimi? dobrymi, mądrymi.

7. w kim? Kopczyńskich, jakich? dobrych, mądrych.

Liczba pojedyncza. Liczba mnoga.

1. Jaki? Biały, czarny. Jacy? biali, czarni.
2. jakiego? białego, czarnego. jakich? białych, czarnych.
3. jakiemu? białemu, czarnemu. jakim? białym, czarnym.
4. jakiego? białego, czarnego. jakich? białych, czarnych.
5. o! jaki? biały, czarny. o! jacy! biali czarni.
6. jakim? białym, czarnym. jakimi? białymi, czarnymi.
7. w jakim? białym, czarnym. w jakich? białych, czarnych.

FORMA PIĄTA.

na wszystkie przymiotniki żeńskie i nazwiska Polek zakończone na ka, lub ska, n. p. Dróżbacka, Karpińska i t. d.

Liczba pojedyncza.

1. Kto? Karpińska, jaka? dobra, mądra.
2. czyj? Karpińskiej, jakiej? dobrej, mądrej.
3. komu? Karpińskiej, jakiej? dobrej, mądrej.
4. kogo? Karpińską, jaką? dobrą, mądrą.
5. o! Karpińska, jaka? dobra, mądra.
6. kim? Karpińską, jaką? dobrą, mądrą.
7. w kim? w Karpińskiej. jakiej? dobrej, mądrej.

Liczba mnoga.

1. Kto? Karpińskie, jakie? dobre, mądre.

2. czyj? Karpińskich, jakich? dobrych, mądrych.
3. komu? Karpinskim, jakim? dobrym, mądrym.
4. kogo? Karpinskie, jakie? dobre, mądre.
5. o! Karpińskie, jakie? dobre, mądre.
6. kim? Karpińskiemi, jakiemi? dobrymi, mądremi.
7. w kim? w Karpińskich, jakich? dobrych, mądrych.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. jaka? biała, czarna. jakie? białe, czarne.
2. jakiej? białej, czarnej. jakich? białych, czarnych
3. jakiej? białej, czarnej. jakim? białym, czarnym.
4. jaką? białą, czarną. jakie? białe, czarne.
5. o! ~~jaka~~ biała, czarna. o! ~~jakie~~ białe, czarne.
6. jaką? białą, czarną. jakiemi? białemi, czarnemi
7. w jakiej? białej, czarnej. w jakich? białych, czarnych.

FORMA SZÓSTA.

na wszystkie przymiotniki rodzaju nijakiego.

Liczba pojedyncza.

1. kto? dziecko, jakie? pilne, grzeczne.
2. czyj? dziecka, jakiego? pilnego, grzecznego.
3. komu? dziecku, jakiemu? pilnemu, grzecznemu.
4. kogo? dziecko, jakie? pilne, grzeczne.
5. o! dziecko, jakie? pilne, grzeczne.
6. kim? dzieckiem, jakim? pilnem, grzecznem.
7. w kim? w dziecku, jakim? pilnem, grzecznem.

Liczba mnoga.

1. kto? dzieci, jakie? pilne, grzeczne.
2. czyj? dzieci, jakich? pilnych, grzecznych.
3. komu? dzieciom, jakim? pilnym, grzecznym.
4. kogo? dzieci, jakie? pilne, grzeczne.
5. o! dzieci, jakie? pilne, grzeczne.

6. kim? dziećmi, jakiemi? pilnemi, grzecznemi.
7. w kim? w dzieciach, jakich? pilnych, grzecznych,

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. jakie? białe, czarne. jakie? białe, czarne.
2. jakiego? białego, czarnego. jakich? białych,
czarnych.
3. jakiemu? białemu, czarnemu. jakim? białym,
czarnym.
4. jakie? białe, czarne. jakie? białe, czarne.
5. o! jakie? białe, czarne, o! jakie? białe, czarne.
6. jakim? białem, czarnem. jakiemi? białemi,
czarnemi.
7. w jakim? w białem, czarnem. w jakich? białych,
czarnych.
-

FORMA PIERWSZA z IV.

*to jest rzeczownik męzki z przymiotnikiem
także męzkim do przypadkowania dla
wprawy.*

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. Kto? ojciec dobry.	1. Kto? ojcowie do-
brzy.
2. czyj? ojca dobrego.	2. czyj? ojców do-
brych.
3. komu? ojcu dobremu.	3. komu? ojcóm do-
brym.
4. kogo? ojca dobrego.	4. kogo? ojców do-
brych.
5. o! ojciec dobry.	5. o! ojcowie do-
brzy.
6. kim? ojcem dobrym.	6. kim? ojcami do-
brymi.

7. w kim? w ojcu dobrym. 7. w kim? w ojcach dobrych.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. co? stół biały,	1. co? stoły białe.
2. czego? stołu białego.	2. czego? stolów białych.
3. czemu? stolowi białemu.	3. czemu? stolom białym.
4. co? stół biały.	4. co? stoły białe.
5. o! stole biały.	5. o! stoły białe.
6. czém? stołem białym.	6. czém? stolami białymi.
7. w czém? w stole białym.	7. w czém? w stolach białych.

FORMA DRUGA z V.

to jest rzeczownik żeński z przymiotnikiem żeńskim do przypadkowania dla wprawy.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. Kto? matka dobra.	Kto? matki dobre.
2. czyj? matki dobrój.	czyj? matek dobrych.
3. komu? matce dobrój.	komu? matkom dobrym
4. kogo? matkę dobrą.	kogo? matki dobre.
5. o! matko dobra.	o! matki dobre.
6. kim? matką dobrą.	kim? matkami dobrymi.
7. w kim? w matce dobrój.	w kim? matkach dobrych.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. co? tablica czarna.	co? tablice czarne.
2. czego? tablicy czarnej.	czego? tablic czarnych.

3. czemu? tablicy czarnej. czemu? tablicom,
czarnym.
4. co? tablicę czarną. co? tablice czarne.
5. o! tablicę czarną. o! tablice czarne.
6. czém? tablicą czarną. czém? tablicami czarne-
mi.
7. w czém? w tablicy czarnej. w czém? [tabli-
cach czarnych.

FORMA TRZECIA z VI.

*to jest rzeczownik nijaki z przymiotnikiem
nijakim.*

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. kto? dziecko dobre. Kto? dzieci dobre.
2. czyj? dziecięcia dobrego. czyj? dzieci dobrych.
3. komu? dziecięciu dobremu. komu? dzieciom
dobrym.
4. kogo? dziecko dobre. kogo? dzieci dobre.
5. o! dziecę dobre. o! dzieci dobre.
6. kim? dziecięciem dobrem. kim? dziećmi do-
bremi.
7. w kim? w dziecięciu dobrem. w kim? w dzie-
ciach dobrych.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. co? okno nowe. co? okna nowe.
2. czego? okna nowego. czyj? okien nowych.
3. czemu? oknu nowemu. czemu? oknom nowym.
4. co? okno nowe. co? okna nowe.
5. o! okno nowe. o! okna nowe.
6. czém? oknem nowem. czém? oknami nowymi.
7. w czém? w oknie nowem, w czém? oknach nowych

FORMA PIERWSZA z IV.

*to jest rzeczownik męzki z przymiotnikiem
męzkim do przypadkowania przez stopnie.*

Liczba pojedyncza.

1. kto? brat, pilny, pilniejszy, najpilniejszy.
2. czyj? brata, pilnego, pilniejszego, najpilniejszego.
3. komu? bratu, pilnemu, pilniejszemu, najpilniejszemu.
4. kogo? brata, pilnego, pilniejszego, najpilniejszego.
5. o! bracie, pilny, pilniejszy, najpilniejszy.
6. kim? bratem, pilnym, pilniejszym, najpilniejszym.
7. w kim? w bracie, pilnym, pilniejszym, najpilniejszym.

Liczba mnoga.

1. kto? bracia, pilni, pilniejsi, najpilniejsi.
2. czyj? braci, pilnych, pilniejszych, najpilniejszych.
3. komu? braciom, pilnym, pilniejszym, najpilniejszym.
4. kogo? braci, pilnych, pilniejszych, najpilniejszych.
5. o! bracia, pilni, pilniejsi, najpilniejsi.
6. kim? braćmi, pilnemi, pilniejszymi, najpilniejszymi.
7. w kim? w braciach, pilnych, pilniejszych, najpilniejszych.

FORMA DRUGA z V.

*to jest rzeczownik żeński z przymiotnikiem
żeńskim do przypadkowania przez stopnie.*

Liczba pojedyncza.

1. kto? siostra, pilna, pilniejsza, najpilniejsza.
2. czyj? siostry, pilnej, pilniejszej, najpilniejszej.
3. komu? siostrze, pilnej, pilniejszej, najpilniejszej.
4. kogo? siostrę, pilną, pilniejszą, najpilniejszą.
5. o! siostro, pilna, pilniejsza, najpilniejsza.
6. kim? siostrą, pilną, pilniejszą, najpilniejszą.
7. w kim? w siostrze, pilnej, pilniejszej, najpilniejszej.

Liczba mnoga.

1. kto? siostry, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
2. czyj? siostr, pilnych, pilniejszych, najpilniejszych
3. komu? siostrom, pilnym, pilniejszym, najpilniejszym.
4. kogo? siostry, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
5. o! siostry, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
6. kim? siostrami, pilnemi, pilniejszymi, najpilniejszymi.
7. w kim? w siostrach, pilnych, pilniejszych, najpilniejszych.

FORMA TRZECIA z VI.

*to jest rzeczownik nijaki z przymiotnikiem
nijkim do przypadkowania przez stopnie.*

Liczba pojedyncza.

1. kto? dziecko, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
2. czyj? dziecka, pilnego, pilniejszego, najpilniejszego.

3. komu? dziecku, pilnemu, pilniejszemu, najpilniejszemu.
4. kogo? dziecko, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
5. o! dziecko, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
6. kim? dzieckiem, pilnem, pilniejszym, najpilniejszym.
7. w kim? w dziecku, pilnem, pilniejszym najpilniejszym.

Liczba mnoga.

1. Kto? dzieci, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
2. czyj? dzieci, pilnych, pilniejszych, najpilniejszych.
3. komu? dzieciom, pilnym, pilniejszym, najpilniejszym.
4. kogo? dzieci, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
5. o! dzieci, pilne, pilniejsze, najpilniejsze.
6. kim? dziećmi, pilnemi, pilniejszymi, najpilniejszymi.
7. w kim? w dzieciach, pilnych, pilniejszych, najpilniejszych.

Przez co odmieniają się zaimki?

Zaimek osobisty *Ja, ty, się*, odmienia się przez liczby, osoby i przypadki. — Zaimek zaś osobisty *On, ona, ono*, i reszta zaimków przymiotnych, odmieniają się przez liczby, osoby, rodzaje i przypadki.

Liczba pojedyncza na wszystkie trzy rodzaje.

1. Kto? ja, ty, — — —
2. kogo? mnie, ciebie, cię, siebie się.
3. komu? mnie, mi, tobie, ci, sobie.
4. kogo? mnie, mię, ciebie, cię, siebie, się.
5. o! ja, — — o! ty, — — —
6. kim? mną, tobą, sobą, — — —
7. w kim? we mnie, w tobie, w sobie, —

Liczba mnoga.

1. kto? my, wy, — —
2. czyj? nas, was, siebie, się.
3. komu? nam, wam, sobie, —
4. kogo? nas, was, siebie, się.
5. o! my, wy, — —
6. kim? nami, wami, sobą, —
7. w kim? w nas, was, sobie, —

Liczba pojedyncza.

1. on, — — — ona, — — ono.
2. onego, niego, jego, go. onój, niój, jój. onego,
niego, jego, go.
3. onemu, niemu, jemu, mu. onój, niój, jój. onemu,
niemu, jemu, mu,
4. onego, niego, jego, go. onę, — ją. ono.
5. (nie masz).
6. onym, nim, — — oną, nią. onem, niem.
7. w onym, nim, — — onój, niój, — onem, niem.

Liczba mnoga.

1. oni, — — one, — —
2. onych, — — ich, — —
3. onym, nim, im. — — —
4. onych, nich, ich. one, nie, je.
5. (nie masz).
6. onymi, onemi, niemi. — — —
7. w onych, w nich. —

Zaimek *ten, ta, to; który, która, które*, i t. d. przypadkują się tak:

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. Ten, ta, to, Ci, te.
2. tego, téj, tego. tych.

3. temu, téj tem, — tym.
4. tego, tę, to, tych, te.
5. (nie masz).
6. tym, tą, tem. tymi, temi.
7. w tym, w téj, w tem. w tych.

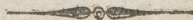
Liczba pojedyncza. Liczba mnoga.

1. który, która, które. — którzy, które.
2. którego, której, którego. — których.
3. któremu, której, któremu. — którym.
4. którego, którą, które. — których, które.
5. o! który, która, które. o! którzy, które.
6. którym, którą, — którymi. któremi.
7. w którym, której, którym, — w których.

Liczba pojedyncza. Liczba mnoga.

1. mój, moja, moje. moi, moje.
2. mojego, mojej, mojego. moich, —
3. mojemu, mojej, mojemu. moim, —
4. mojego, moją, moje. moich, moje.
5. o! mój, moja, moje. o! moi, moje.
6. moim, moją, mojem. moimi, mojami.
7. w moim, mojej, mojem. w moich.

Reszta zas zaimków odmieniają się jak przymiotniki.

Ilorazkie jest Imię?

Imię jest piętnastorazkie:

1. *Imię własne*, co znaczy tylko szczególną rzecz
n. p. Jan, Piotr, Europa, Polska, Prusy, Karpaty, Poznań, Warszawa, Berlin, Gdańsk, Wrocław, i t. d.
2. *Imię pospolite*. co znaczy wiele rzeczy je-

- dnego gatunku, n. p. człowiek, część ziemi, kraj, miasto, rzeka, wieś, jezioro, i t. d.
3. Imię niezłożone, n. p. miasto, uczeń, miód, płynny, mocny, i t. d.
4. Imię złożone, co się z więcej wyrazów składa, n. p. przedmieście, spółuczeń, miodopłynny, wszechmocny.
5. Imię pierwotne, co od żadnego innego nie pochodzi, n. p. chód, ojciec, rola, i t. d.
6. Imię pochodne, co od drugich pochodzi, n. p. wschód, wychód, dochód, rozchód, przychód, zachód; ojcowski, ojczyzna; rolnik, rolnictwo, wieśniak i t. d.
7. Imię żywotne, co oznacza rzecz żyjącą, n. p. mistrz, uczeń, pasterz, owca, ryba, motyl, mucha. i t. d.
8. Imię nieżywotne co znaczy rzecz nieżyjącą, n. p. szkoła, książka, pastwisko, owczarnia, tablica. i t. d.
9. Imię swojskie, to jest właściwie polskie, n. p. mieszkanie, izba, dom radny. i t. d.
10. Imię cudzoziemskie, to jest z innego języka do polskiego przybrane, n. p. dom, z łacińskiego domus; salka, z francuzkiego sale; ratusz, z niemieckiego rathaus. i t. d.
11. Imię zdrobniałe, to jest podchlebne, n. p. Jaś, Jasineczek, Jasineczuszek, Marynka, Marynuszka, Magdolka, Anulka, Bregidka, i t. d.
12. Imię zgrubiałe, to jest znaczące naśmiewisko, lub wzgardę n. p. chłopczyisko, chłopaczysko, dziewczysko, nygusisko, domisko, daszysko, oknisko, psisko, suknisko, papierzysko, książeczysko. i t. d.
13. Imię rzeczowne, czyli rzeczownik co oznacza rzecz, n. p. śnieg, stół, tablica, okno, piec, mak, białość, słodycz, i t. d.

14. *Imię przymiotne*, czyli *przymiotnik*. co oznacza przymiot rzeczy, n. p. *śnieżny, biały, mądry, słodki, zielony, i t. d.*
15. *Imię liczebne*, oznacza liczby, albo ilości, n. p. *jeden, dwa, trzy, cztery, pięć, sześć, pierwszy, drugi, trzeci, i t. d.*

O S Ł O W I E.

Przez co odmienia się słowo?

Słowo odmienia się:

1. Przez tryby, czyli sposoby mówienia, których jest cztery:

a) *Tryb bezokoliczny*, n. p. *isać, siedzieć, mówić, rachować, śpiewać, czytać, malować.*

b) *Tryb oznajmujący*, n. p. *piszę, piszesz, piśsz; siedzę, mówię, śpiewam, czytam, maluję, i t. d.*

c) *Tryb rozkazujący*, bez nalegania, *pisz, siedź, mów, rachuj, czytaj, śpiewaj, maluj, i t. d.*
z naleganiem, *piśże, siedźże, mówże, rachujże, czytajże, malujże, śpiewajże, i t. d.*

d) *Tryb życzący*, albo *łączący*, który powstaje ze spójnika, *aby, żeby, gdyby*, i z trybu oznajmującego. — Dla tego więc że nie ma innego zakończenia od trybu oznajmującego, jest też dla tego nie zawsze używanym.

2. Słowo odmienia się przez czasy, których jest cztery.

1. Czas teraźniejszy. — 2. Czas przeszły dokonany i niedokonany. — 3. Czas przyszły. — 4. Czas zaprzeczony.

Reszta czasów są dodatki do języków obcych stógowane.

3. Słowo odmienia się przez liczby, których

jest dwie: liczba pojedyncza, gdy o jednej osobie mowa, n. p. *czytam, piszę, maluję*; liczba mnoga, gdy o więcej osobach jest mowa, n. p. *piśzemy, malujemy, gramy, mówimy*, i t. d.

4. Słowo odmienia się przez *osoby*, których jest trzy, n. p. w liczbie pojedynczej, *Ja, ty, on*, w liczbie mnogiej, *my, wy, oni*.

5. Słowo odmienia się przez *rodzaje*, 'ale tylko w czasie przeszłym, i przyszłym niedokonanym, n. p. *czytałem, czytałam, czytałem*; to jest w czasie przeszłym, a w czasie przyszłym, n. p. *będę czytał, ła, ło*.

W czasie przyszłym właściwie nie odmienia się przez rodzaje, bo tylko pożyczają sobie zakończenia od czasu przeszłego.

PODZIAŁ SŁÓW.

Ilorakię jest słowo?

Słowo jest trzynastorakię:

1. Słowa posiłkowe; tych jest w języku polskim tylko dwa, to jest: *Być* i *Mieć*, i te posiłkują inne słowa nie mające zakończenia na czas jaki.

2. Słowa niedokonane, n. p. *pisac, kochac, robić*, i t. d. poznają się po tém, że mają czas terażniejszy, n. p. *piśzę, kocham, robię*. i t. d.

3. Słowa dokonane, n. p. *zapisac, ukochac, zrobic*, i t. d. poznają się po tém, że nie mają czasu terażniejszego.

4. Słowa czynne, n. p. *piśzę, kocham, rachuję*, i t. d. poznają się po tém, że odpowiadają na 4ty, przypadek i oznaczają czynność, n. p. kocham? ojca, matkę, brata, siostrę, i t. d. co piśzę? odpowiedz, list piśzę, co rachuję? odpowiedz, rachunek rachuję.

5. Słowa nieczynne, czyli nijakie, n. p. *stoje, siedzę*, i t. d. przeciwnie nie odpowiadają na 4. przypadek.

6. Słowa biernie powstają ze słowa posiłkowego *być*, i imiesłowa, n. p. *jestem znany, jestem dawany, widziany*, czasu przyszłego, *będę znany, dawany, widziany, słyszany*, i z trybu rozkazującego, *bądź, znany, dawany, widziany, słyszany*, i t. d.

7. Słowa jednoltowe, n. p. *писаć, граć, мови́ти*, i t. d.

8. Słowa częstotliwe, n. p. *писыва́ть, игра́ть, мави́ати, ужива́ти*, i t. d.

9. Słowa zaimkowe, n. p. *kochać się, uczyć się, myć się, rozmawiać się, pocić się*, i t. d.

10. Słowa pojedyncze, czyli niezłożone, n. p. *писа́ть, гра́ть, ста́ть*, i t. d.

11. Słowa złożone, n. p. *допи́аць, доца́ць, вы́пиць, записа́ць, за́казаць*, i t. d. są słowa dokonane.

12. Bezosobiste n. p. *боли, сві́рзби, дано, робі́но, чита́но, гра́но*, i t. d.

13. Słowa ułamkowe, n. p. *на*, pochodzi od *на́ць*,

O IMIESŁOWIE.

Co jest Imiesłów?

Imiesłów jest: *dający, kochający, dany, kochany, mający być, mający kochać, mający być dany, mający być kochany*, zgoła co jest częścią imie, częścią słowo.

Przez co odmienia się Imiesłów?

Imiesłów jako imię odmienia się:

1. przez *rodzaje*, n. p. w rodzaju męzkim; *dany*.
w rodzaju żeńskim; *dana*.
w rodzaju nijakim; *dane*.
2. przez *liczby*, n. p. w liczbie pojedynczej *dany*.
w liczbie mnogiej *dani*.
3. przez *przypadki*, n. p.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga,

1. Kto? *dany*, *kochany*. *dani*, *kochani*.
2. czyj? *danego*, *kochanego*. *danych*, *kochanych*.
3. komu? *danemu*, *kochanemu*. *danym*, *kochanym*.
4. kogo? *danego*, *kochanego*. *danych*, *kochanych*.
5. o! *dany*, *kochany*, *dani*, *kochani*.
6. kim? *danym*, *kochanym*. *danymi*, *kochanymi*.
7. w kim? w *danym*, *kochanym*. *danych*, *kochanych*.

1. przez *stopnie*, n. p. w stopniu równym *kochany*,
w stopniu wyższym *ukochańszy*.
w stopniu najwyższym *najukochańszy*.

Imiesłów jako słowo odmienia się:

1. Przez *czasy*, n. p. w czasie teraźniejszym *dający*.
w czasie przeszłym *dany*.
w czasie przyszłym *mający dać*, i *ma-*
jący być danym.

Tylko Imiesłowy osobliwe, czyli nierodzajowe zakończone na *ąc*, i *szy*, są wcale nieodmienne n. p. *dając ojciec*, *dając matka*, *dając dziecię*, *dając rodzice*, *dawszy ja*, *ty*, *on*, *ona*, *ono*, *my*, *wy*, *oni*.

FORMY CZASOWANIA, czyli konjugacyja
słów posilkowych BYĆ, i MIEĆ.

Słowo posilkowe, nieforemne
być, czasuje się tak:

TRYB BEZOKOLICZNY, BYĆ

Tryb oznajmujący, czas teraźniejszy,

Jestem, jesteś, jest. Jesteśmy, jesteście, są.

Czas przeszły dokonany.

Byłem, byłam, byłom. Byliśmy, byliśmy.
Byłeś, byłaś, byłoś. Byłście, byliście.
Był, była, było. Byli, były.

Czas zaprzeczony

Byłem był, byłam była, byłom było. Byliśmy
byli, byłybyśmy były.
Byłeś był, byłaś była, byłoś było. Byłście byli,
byłście były.
Był był, była była, było było Byli byli, były były.

Czas przyszły.

Będę, będziesz, będzie. Będziemy, będziecie, będą.

Tryb rozkazujący bez nalegania,

Bądź, niech będzie. Bądźmy, bądźcie, niech będą.

Tryb rozkazujący z naleganiem.

Bądźże, niechże będzie. Bądźmyż, bądźcież,
niechże będą.

Uwaga. Nie mamy prawda osobnych zakończeń
na Tryb życzący, uważamy go jednak jako po-
chodzący z Trybu oznajmującego ze spółnikami tak:

TRYB ŻYCZĄCY, ALBO ŁĄCZĄCY.

Czas przeszły dokonany.

Bylbym, byłabym, byłobym. Bylibyśmy, byłybyśmy.
Byłbyś, byłabyś, byłobyś. Bylibyście, byłybyście.
Byłby, byłaby, byłoby. Byliby, byłyby.

Czas zaprzeczły.

Bylbym był, byłabym była, byłobym było.
Byłbyś był, byłabyś była, byłobyś było.
Byłby był, byłaby była, byłoby było.
Bylibyśmy byli, bylibyście byli, byliby byli.
Byłybyśmy były, byłybyście były, byłyby były.

Czas przyszły.

Obym był, obym była, obym było. Obyśmy by-
li, obyśmy były.
Obyś był, obyś była, obyś było. Obyście byli,
obyście były.
Oby był, oby była, oby było. Oby byli, oby były.

IMIESŁOWY RODZAJOWE.

(czyli odmienne), albo zwyczajne czynne.

Czas teraźniejszy. będący, będąca, będące.

Czasu przeszłego. (bierne)
Były, była, było.

Czasu przyszłego.

Mający być, mająca być, mające być.
Imiesłowy nierodzajowe, (albo osobliwe, czyli nieodmienne). Będąc, bywszy.

II. Słowo posiłkowe niedokonane przymiotne
Mieć, czasuje się tak:

Miałbyś, miałabyś, miałobyś. Mielibyście, miałybyście.

Miałby, miałaby, miałoby. Mieliby, miałyby.

Czas zaprzeczły.

Miałbym był, miałabym była, miałobym było.

Miałbyś był, miałabyś była, miałobyś było.

Miałby był, miałaby była, miałoby było.

Mielibyśmy byli, miałybyśmy były.

Mielibyście byli. miałybyście były.

Mieliby byli, miałyby były.

Czas przyszły.

Obym miał, obym miała, obym miało.

Obyś miał, obyś miała, obyś miało.

Oby miał, oby miała, oby miało.

Obyśmy mieli, obyśmy miały.

Obyście mieli, obyście miały.

Oby mieli, oby miały.

Imiesłów rodzajowy, albo odmienny, (czynny)

Czas terażniejszy, Mający, mająca, mające.

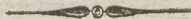
Czas przeszły, (bierny) Miany, miana, miane.

Czas przyszły, Mający, a, e, mieć.

Imiesłów nierodziejowy, albo osobliwy.

Czasu terażniejszego. Mając.

Czasu przeszłego, Miawszy.

Ne mamy Form czasowania?

Form czasowania mamy cztery:

I Forma utrzymuje w drugiej i trzeciej osobie liczby pojedynczej trybu oznajmującego, czasu terażniejszego, głoskę (albo literę:) a, n. p.

znam, znasz, zna; znamy, znacie, znają; kocham, kochasz, kocha; kochamy, kochacie, kochają; i t. d.

II. Forma utrzymuje w drugiej i trzeciej osobie liczby pojedynczej, trybu oznajmującego, czasu teraźniejszego głoskę *e*, n. p. jem, jesz, je; jemy, jecie, jedzą; daję, dajesz, daje; dajemy, dajecie, dają; i t. d.

III. Forma utrzymuje głoskę *i*, n. p. śpie, śpisz, śpi; śpiemy, śpicie, śpią; doję, doisz, doi; doimy, doicie, doją; stoję, stoisz, stoi; stoimy, stoicie, stoją, i t. d.

IV. Forma utrzymuje głoskę *y*, n. p. drzę, drzysz, drzy; drzemy, drzycie, drzą; krzyczę, krzyczysz, krzyczą; krzyczymy, krzyczycie, krzyczą; mruczę, mruczysz, mruczy; mruczemy, mruczycie, mruczą.

Forma I. na słowo niedokonane, *znać*.

TRYB BEZOKOLICZNY *Znać*.

Tryb oznajmujący, czas teraźniejszy

Znam, znasz, zna. Znamy, znacie, znają.

Czas przeszły niedokonany.

Znałem, znałam, znałom. Zналиśmy. знаłyśmy.
Znałeś, znałaś, znałoś. Zналиście, знаłyście.
Znał, znała, znało. Zнали, знаły.

Czas zaprzeczony.

Znałem był, znałam była, znałom było. Zналиśmy
byli, знаłyśmy były.
Znałeś był, znałaś była, znałoś było. Zналиście
byli, знаłyście były.
Znał był, znała była, znało było. Zнали были,
знаły были.

Czas przyszły.

Będę znał, będę znała, będę znało. Będziemy
znali, będziemy znali.
Będziesz znał, będziesz znała, będziesz znało. Bę-
dziecie znali, będziecie znali.
Będzie znał, będzie znała, będzie znało. Będą
znali, będą znali.

Tryb rozkazujący bez nalegania.

Znaj, niech zna. Znajmy, znajcie, niech znają.

Tryb rozkazujący z naleganiem.

Znajże, niechże zna. Znajmyż znajcież, niechże znają.

TRYB ŻYCZĄCY, ALBO ŁĄCZĄCY.

Czas przeszły niedokonany.

Znałbym, znałabym, znałoby. Znalibyśmy, zna-
łybyśmy.
Znałbyś, znałabyś, znałobyś. Znalibyście, zna-
łybyście.
Znałby, znałaby, znałoby. Znaliby, znalyby.

Czas zaprzeczony.

Znałbym był, znałabym była, znałoby było.
Znalibyśmy byli, znalybyśmy były.

Czas przyszły.

Obym znał, obym znała, obym znało.
Obyśmy znali, obyśmy znali.

Imięśłów rodzajowy, albo odmienny.

Czas teraźniejszy, Znający, znająca, znające.

Czas przeszły, Znany, znana, znane.
Czas przyszły, Mający, a, e, znać.

Imiesłów nierodzajowy, albo osobliwy.

Czasu teraźniejszego, Znając.
Czasu przeszłego, Znawszy.

Forma II. na słowo niedokonane jeść.

TRYB BEZOKOLICZNY *Jeść.*

Tryb oznajmujący, czas teraźniejszy.

Jem, jesz, je. Jemy, jecie, jedzą.

Czas przeszły niedokonany.

Jadłem, jadłam, jadłom. Jedliśmy, jadyśmy.
Jadłeś, jadłaś, jadłeś. Jedliście, jadyście.
Jadł, jadła, jadło. Jedli, jady.
Czas zaprzyszły, czasuje się tak, jak czas przeszły, tylko trzeba dodać słowo *był*, n. p. *jadłem był, jadłam była, jadłom było. i t. d.*

Czas przyszły.

Będę jadł, będziesz jadł, będzie jadł. Będziemy
jedli, będziecie jedli, będą jedli.
Będę jadła, będziesz jadła, będzie jadła. Będzie-
my jady, będziecie jady, będą jady.
Będę jadło, będziesz jadło, będzie jadło. Będzie-
my jady, będziecie jady, będą jady.

Tryb rozkazujący bez nalegania,

Jedź, niech je. Jedźmy, jedźcie, niech jedzą.

Tryb rozkazujący z naleganiem.

Jedźcie, niechże je. Jedźmyż, jedźcież, niechże jedzą.

Tryb życzący, czas przyszły niedokonany.

Jadłbym, jadłabym, jadłobym. Jedlibyśmy, jadły-
byśmy.

Jadłbyś, jadłabyś, jadłobyś. Jedlibyście, jadłybyście.

Jadłby, jadłaby, jadłoby. Jedliby, jadłyby.

*Czas zaprzeczony, tak jak czas przeszły, tylko do-
daje się słowo był.*

Czas przyszły.

Obym jadł, obym jadła, obym jadło. Obyśmy je-
dli, obyśmy jadły.

Obyś jadł, obyś jadła, obyś jadło. Obyście je-
dli, obyście jadły.

Oby jadł, oby jadła, oby jadło. Oby jedli, oby jadły.

Imiesłów rodzajowy, *czas teraźniejszy*, Jedzący, a, e.

Czas przeszły, Mający, a, e, jeść.

Imiesłów nierodzajowy, albo osobliwy.

Czasu teraźniejszego, jedząc.

Czasu przeszłego, jadłszy.

Forma III. na słowo niedokonane spać.

TRYB BEZOKOLICZNY *Spać.*

Tryb oznajmujący, czas teraźniejszy.

Śpię, śpisz, śpi. Śpimy, śpicie, śpią.

Czas przeszły niedokonany.

Spałem, spałam spałom. Spaliśmy, spałyśmy.

Spaleś, spałaś, spaloś. Spaliście, spałyście.
Spał, spała, spalo. Spali, spały.
Czas zaprzeszły, czasuje się tak, jak czas prze-
szły, tylko się dodaje słowo *był*.

Czas przyszły.

Będę spał, będę spała, będę spalo. Będziemy
spali, będziemy spały.
Będiesz spał, będziesz spała, będziesz spalo.
Będziecie spali, będziecie spały.
Będzie spał, będzie spała, będzie spalo. Będą
spali, będą spały.

Tryb rozkazujący, bez nalegania.

Śpij, niech śpi. Śpijmy, śpijcie, niech śpią.

Tryb rozkazujący z naleganiem.

Śpijże, niechże śpi. Śpijmyż, śpijcież, niechże śpią.

Tryb życzący, czas przeszły niedokonany.

Spalbym, spałabym, spalobym. Spalibyśmy, spa-
łybyśmy.

Spalbyś, spałabyś, spalobys. Spalibyście, spałybyście
Spalby, spałaby, spaloby, Spaliby, spałyby.

Czas zaprzeszły, czasuje się tak, jak czas prze-
szły, tylko dodaje się słowo *był*.

Czas przyszły.

Obym spał, obym spała, obym spalo. Obyśmy
spali, obyśmy spały.

Obyś spał, obyś spała, obyś spalo. Obyście
spali, obyście spały.

Oby spał, oby spała, oby spalo. Oby spali, oby spały.

Imiesłów rodzajowy.

Czas teraźniejszy, śpiący, śpiąca, śpiące.

Czas przeszły, spany, spana, spane,

Czas przyszły, Mający, a, e, spać.

Imiesłów nierodzajowy, albo nieodmienny.

Czasu teraźniejszego, śpiąc,

Czasu przeszłego, spawszy.

Forma IV na słowo niedokonane drzeć.

TRYB BEZOKOLICZNY Drzeć.

Tryb oznajmujący czas teraźniejszy.

Drzę, drzysz, drzy. Drzimy, drzycie, drzą.

Czas przeszły niedokonany.

Drzałem, drzałam, drzałom. Drzeliśmy, drzałyśmy.

Czas zaprzeszyły.

Drzałem był, drzałam była, drzałom było.

Drzeliśmy byli, drzałyśmy były.

Czas przyszły.

Będę drzał, będę drzała, będę drzało.

Będziemy drzeli, będziemy drzały.

Tryb rozkazujący bez nalegania.

Drzyj, niech drzy. Drzyjmy, drzyjcie, niech drzą.

Tryb życzący, czas przeszły niedokonany:

Drzałbym, drzałabym, drzałobym. Drzelibyśmy,
drzałybyśmy.

Czas zaprzeszczy

Drzałbym był, drzałabym była, drzałobym było.
Drzelibyśmy byli, drzałybyśmy były.

Czas przyszczy.

Obym drzał, obym drzała, obym drzało. Obyśmy
drzeli, obyśmy drzały.

Imiesłów rodzajowy.

Czas terażniejszy, drżący, drżaca, drżące.
Czas przyszczy, mający, a, e, drzeć.

Imiesłów nierodziejowy, albo osobliwy.

Czasu terażniejszego, drżąc.
Czasu przeszłego, drżawszy.

Cztery formy na słowa dokonane.

Forma I. na słowo dokonane poznać.

TRYB BEZOKOLICZNY *Poznać.*

Tryb oznajmujący, czas przeszły dokonany.

Poznałem, poznałam, poznałem. Poznaliśmy, po-
znaliśmy.

Poznałeś, poznałaś, poznałeś. Poznaliście, pozna-
liście.

Poznał, poznała, poznało. Poznali, poznały.
Czas zaprzeszły, tak, jak czas przeszły dokonany,
tylko się dodaje słowo *był*.

Czas przyszły.

Poznam, poznasz, pozna. Poznamy, poznacie, ją.

Tryb rozkazujący bez nalegania.

Poznaj, niech pozna: Poznajmy, poznajcie, niech
poznają.

Tryb rozkazujący z naleganiem.

Poznajże, niechże pozna. Poznajmyż, poznajcież,
niechże poznają.

Tryb życzący, czas przeszły dokonany.

Poznałbym, poznałabym, poznałoby. Pozna-
libyśmy, poznałybyśmy.

Poznałbyś, poznałabyś, poznałobyś. Poznałibys-
cie, poznałybyście.

Poznałby, poznałaby, poznałoby. Poznałiby,
poznałyby.

Czas zaprzeszły, czasuje się tak, jak czas prze-
szły dokonany, tylko się dodaje słowo *był*.

Czas przyszły.

Obym poznał, obym poznała, obym poznało;
obyś poznał, obyś poznała, obyś poznało.

oby poznał, oby poznała, oby poznało.

obyśmy poznali, obyśmy poznały,

obyście poznali, obyście poznały.

oby poznali, oby poznały.

Imiesłów rodzajowy, albo odmienny:

Czas przeszły, poznany, poznana, poznane.
Czas przyszły, Mający a, e, poznać.

Imiesłów nierodzajowy.

Czasu teraźniejszego, poznając.
Czasu przeszłego, poznawszy.

Forma II. na słowo dokonany zjesć.

TRYB BEZOKOLICZNY *Zjesć.*

Tryb oznajmujący, czas przeszły dokonany.

Zjadłem, zjadłam, zjadłom, zjedliśmy, zjadłyśmy.
Czas zaprzeszły, czasuje się tak, jak czas przeszły,
dokonany, tylko dodaje się słowo był.

Czas przyszły.

Zjem, zjesz, zje. zjemy, zjecie, zjedzą.

Tryb rozkazujący bez nalegania.

Zjedz, niech zje. Zjedzmy, zjedzcie, niech zjedzą.

Tryb rozkazujący z naleganiem.

Zjedzcie, niechże zje. Zjedzmyż; zjedźcież, niech-
zjedzą.

Tryb życzący, czas przeszły dokonany.

Zjadlbym, zjadłabym. zjadłobym. Zjedlibyśmy,
zjadłybyśmy.

Czas zaprzeszły, czasuje się tak, jak czas prze-
szły dokonany, tylko się dodaje słowo był.

Czas przyszły.

Obym zjadł, obym zjadła, obym zjadło. Obyśmy
zjedli, obyśmy zjadły.

Imiesłów rodzajowy, albo odmienny.

Czas przeszły. zjedzony, zjedzona, zjedzone.

Czas przyszły, mający, a, e, zjeść.

Imiesłów nierodzajowy, albo osobliwy.

Czasu teraźniejszego. zjedząc.

Czasu przeszłego, zjadłszy.

Forma III. na słowo dokonane zaspać.

Forma IV. na słowo dokonane zadrzeć.

Czy mamy w języku polskim słowa bierne?

Nie mamy w języku polskim słów biernych,
tylko je tworzymy za pomocą słowa posiłkowego
być, w ten sposób.

TRYB BEZOKOLICZNY, być kochanym.

Tryb oznajmujący, czas teraźniejszy

Jestem kochany, jesteś kochany, jest kochany.
jestem kochana, jesteś kochana, jest kochana.
jestem kochane, jesteś kochane, jest kochane.
jesteśmy kochani, jesteście kochani, są kochani.
jesteśmy kochane, jesteście kochane, są kochane.

Czas przeszły dokonany.

Byłem kochany, byłeś kochany, był kochany.
Byłam kochana, byłaś kochana, była kochana.
Byłom kochane, byłoś kochane, było kochane.

byliśmy kochani, byliście kochani, byli kochani.
byłyśmy kochane, byłyście kochane, były kochane.
Czas zaprzeszły, czasuje się tak jak *czas przeszły*, tylko się dodaje słowo *był*.

Czas przyszły.

Będę kochany, będziesz kochany, będzie kochany.
będę kochana, będziesz kochana, będzie kochana,
będę kochane, będziesz kochane, będzie kochane,
będziemy kochani, będziecie kochani, będą kochani.
będziemy kochane, będziecie kochane, będą kochane

Tryb rozkazujący bez nalegania.

Bądź kochany, niech będzie kochany. Bądźmy
kochani, bądźcie kochani, niech będą kochani:

Tryb rozkazujący z naleganiem.

Bądźże kochany, niechże będzie kochany. Bądź-
myż kochani, bądźcież kochani, niechże będą kochani

Imięśłów nierodzajowy, albo osoblwy.

Czas terażniejszy będąc kochanym.

Czas przeszły bywszy kochanym.

Czas przyszły mający a, e, być kochane.

Jak się czasują słowa zaimkowe?

Słowa zaimkowe czasują się z zaimkiem tak:

TRYB BEZOKOLICZNY *Śmiać się.*

Tryb oznajmujący, czas terażniejszy.

Śmieję się, śmiejesz się, śmieje się.

Śmiejemy się, śmiejecie się, śmieją się.

Czas przeszły niedokonany.

Śmiałem się, śmiałeś się, śmiał się.

Śmieliśmy się, śmieliście się, śmieli się.

Czas zaprzeszły, czasuje się tak jak *czas przeszły*, tylko dodaje się słowo *był*.

Czas przyszły.

Będę się śmiał, będziesz się śmiał, będzie się śmiał:

Będziemy się śmiali, będziecie się śmiali, będą się śmiali.

Tryb rozkazujący bez nalegania.

Śmij się niech się śmieje. Śmijmy się, śmijcie się,
niech się śmieją.

Tryb rozkazujący z naleganiem.

Śmijże się, niechże się śmieje. Śmijmyż się, śmij-
cież się, niechże się śmieją.

Tryb życzący, czas przeszły dokonany.

Śmiałbym się, śmiałbyś się, śmiałby się.

Śmiałibyśmy się, śmiałobyście się, śmiałoby się.

Czas zaprzeczony czasuje się tak jak czas przeszły
tylko się dodaje słowo *był*.

Czas przyszły.

Obym się śmiał, obyś się śmiał, oby się śmiał.

Obyśmy się śmiali, obycie się śmiali, oby się
śmiali.

Imiesłów rodzajowy.

Czas teraźniejszy śmiejący się, śmiejąca się, e, się.

Czas przyszły, mający a, e, się śmiać.

Imiesłów nierodzajowy, albo osobliwy.

Czasu teraźniejszego, śmiejąc się

Czasu przeszłego, śmiawszy się.

Jakie to są słowa bezosobiste, albo trzeciooso-
biste?

Słowa bezosobiste są takie, które nie mają żad-
nej osoby jak n. p, *widac, slychać, pada, mży,*
dano, wzięto; trzecioosobiste, *rzeką, zagrają, za-*
bębnią, zatrąbią, zapiszą, mówią, biją, i t. d.

O SKŁADNI CZYLI KONSTRUKCYI.

Czém jest mowa?

Mowa jest to obrazem myśli. Myśli malują
się wyrazami, a wyrazy tak bywają szykowane,

z sobą zgadzane i od siebie rządzone, słowem mówiąc, tak wszystkie między sobą składane że czynią mowę zrozumiałą i miłą, n. p.

Kto ma swego chleba,
Ile człeku trzeba,
Może nie dbać o wielkie dochody,
O wsie, o miasta i wysokie grody.
To Pan zdaniem mojem,
Kto przestał na swojem.
(Jan Kochanowski).

Iloraka jest składnia?

Trojaka: 1. Zgody, 2. Rządu, 3. Szyku.

SKŁADNIA ZGODY.

Iloraka jest składnia zgody?

Dwojaka:

1. Przymiotnik czy jest imionowy, czy jakikolwiek, zgadza się ze swoim rzeczownikiem wyraźnym, czy domyślnym, w trzech rzeczach, w rodzaju, liczbie i przypadku, n. p, mądry król, piękna królowa, szczęśliwe królestwo.

2. Słowo trybu (okoliznego) oznajmującego, zgadza się ze zaimkiem osobistym tylko (jakimi są; *ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni*;) czy wyraźnym, czy domyślnym w osobie i liczbie; a, położone wczasie przeszłym, zgadza się i w rodzaju: n. p. *Bóg ukochał człowieka*.

SKŁADNIA RZĄDU.

Co to jest składnia rzędu?

Jest rządzenie jednej części mowy drogą taką, iż jeden wyraz dla drugiego kłaść się musi w tym, ja nie innym trybie, stopniu i przypadku.

1. Spójniki rządzą trybami, n. p. *żebyś był zdrow, staraj się, gdybyś nie jadł, nie żyłbyś*. Spójniki *by, aby, gdyby, oby, żeby, ażeby*, kładą się

ze słowem czasu przeszłego, chociażby o teraźniejszym lub przeszłym czasie była mowa: n. p. *byś, gdybyś, żebyś widział, i t. d. chcę, abys, żebyś, ażebyś pamiętał.*

2. Przysłówek ilości rządzi drugim przypadkiem, n. p. *wiele plew, ziarna mało, więcej pracy, niż użytku, dosyć gadatliwości, mądrości mało.*

3. Przysłówki rządzą także stopniami, n. p. *im wyższymi jesteśmy, tem się pokorniej sprawujemy.*

4. Przyimki rządzą przypadkami i to:

Pierwszym i piątym przypadkiem nie rządzą przyimki, wyjąwszy ten jeden za gdy się łączą ze zaimkiem pytającym *co?* rządzi przypadkiem pierwszym: n. p. *co za człowiek! co za cud!*

Drugim przypadkiem rządzą te przyimki; *bez, do, dla, koło, naprzeciw, od, około, oprócz, podle, podług, poprzeg, pośród, z pod, z pomiędzy, z ponad, z popod, z przeciwką, w wzdłuż, wedle, według, z znad, zamiast.*

Trzecim przypadkiem rządzą te przyimki, *gacoli, ku, naprzeciw, przeciwko, wstecz, wbrew.*

Czwartym i szóstym przypadkiem rządzą te przyimki, *między, pomiędzy, nad, nade, pod, przed, za, o, z* (*przez* rządzi samym tylko 4. przypadkiem).

Czwartym i 7. przypadkiem rządzą te przyimki na *o, w, we, przy,* rządzi tylko samym 7. przypadkiem.

5. Słowa rządzą przypadkami i to:

Pierwszym przypadkiem rządzą tylko dwa słowa *być, i zwać się,* ale też rządzą i 6. przypadkiem: n. p. *Jestem król, albo królem, zowie się August, albo Augustem.*

Drugim przypadkiem słów rządzących niepodobna wyliczyć; jedne są te *uczyć czego,* ze złożonemi *uczyć się, najeść się, napić się, nabrać,*

napędzić, namierzyć i t. d. drugie są te: *dobyć, dociąć, dograć, dogłować się, doigrać, dokonać, dokończyć, dołożyć, dopomódz, dostąpić, dozwolić, domagać się, dowieść, dowodzić, doznać, doprzec; dożyć i t. d. dobyć fortecy, dociąć drzewa, dowieść rachunku, i t. d.*

Uwaga. W drugich często się mylimy, odsełając je do 4. przypadku dla tego kładą się tu dwie uwagi.

1. Gdy jest mowa o części czego, tedy słowo kładzie się z 2. przypadkiem n. p. *daj mi chleba, mięsa, wody, piwa, weź z sobą pieniędzy, obroku, i t. d.* Gdy zaś jest mowa o całości, tedy słowo kładzie się czwartym przypadkiem, n. p. *daj mi chleb, wodę, mięso, piwo, wino; weź z sobą pieniądze, obrok, i t. d.*

2. Słowa twierdzące, które służą czwartemu przypadkowi, w przeczeniu służą drugiemu przypadkowi n. p. *Twierdząc, znalazłem łaskę, chustkę, matkę, i t. d. otrzymałem nagrodę, pochwałę, stargowałem i kupilem wieś, i t. d.* Przeczając, *nie znalazłem łaski, matki, nie otrzymałem nagrody i pochwały, anim stargowałem, anim kupiłem wsi.*

Trzecim przypadkiem rządzą te słowa n. p. *błogosławić, dufać, dać, dogryść, dokuczyć, dojechać, dogodzić, i t. d. służyć, grozić, oprzeć się, odsłużyć, zadawać, zasługiwać się, odpowiadać, odmrokiwać, okazać, rozkazać, przykazać, obiecać, oprzeć się, ślubować, przysięgać, radzić, i t. d.* n. p. *błogosławić przyjacielowi, dufać cnocie, zasługiwać się panu, rozkazać słudze, i t. d.*

Czwartym przypadkiem rządzą prawie same słowa czynne n. p. *błagać, bająć, ciąć, drzeć, farbować, ganić, hańbić, jąć, kończyć, latać, łamać, mścić, opatrzyć, postać, ratować, sądzić, tworzyć, użyć kogo, ważyć cukier, pisać list, i t. d.* *błagać Boga, opatrzyć biednego, drzeć pierze, i t. d.*

5. Piątym przypadkiem, rządzą pospolicie słowa w trybie rozkazującym, n. p. *ratuj królu! słuchaj bracie? poczekaj kuli! zgin niecnoto! popraw się młodzik! zadrzyj ziemio! otwórz się piekło!* i t. d.

Szóstym przypadkiem, rządzą te słowa: *być grzeczném, jestem panem, zowie się Augustem, bić czołem, ciąć siekierą, szablą, toporom, nosić ko- szem, jechać karetą, kopać rydlem, lać wodą, ła- pać słowy, albo słowami, malować, pędzlem, o- patrzeć żywnością, robić pieniędzmi, wydrzeć gwał- tem, tłuc kołem, żyć wiatrem,* i t. d.

Siódmym przypadkiem nie rządzą żadne sło- wa.

6. Imiesłów zakończony na *ąc, ący, i szy*, rządzą temi przypadkami co i jego słowa, n. p. *kochając ojczyznę, dobywając zamku, albo forte- cy, służąc bliżniemu, mający staranie, dotrzyma- jący słowa, opiekujący się sierotą, wzięwszy obel- gę, przebaczywszy winnemu.*

Imiesłów bierny, zakończony na *ny, ty*, nie rządzi, ale się tylko zgadza, n. p. *złapany zło- dziej bity różgami lub batem,* i t. d.

7. Wykrzykniki rządzą 1. 3. i 5. przypadkiem n. p. *Ach, ja biedny, biada nędznemu, o! złoczyń- co?*

8. Jeden rzeczownik rządzi drugim, n. p. *Ka- pelusz Ojca, czepek matki, trzewik siostry,* i t. d.

SKŁADNIA SZYKU

Iloraki jest szyk?

Szyk jest dwojaki, przekładany, czyli dowolny, nieprzekładany.

Co to jest szyk przekładany, czyli dowolny?

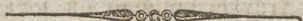
Jest to szykowanie wyrazów w mowie do- wolne, a polszczyźnie właściwe.

Co to jest szyk nieprzekładany?

Jest to szykowanie wyrazów po grammatycznemu tak:

1. wyraz nieodmienny przed swoim odmiennym, n. p. *na stole, przy ścianie, przez most, przed kamiennicą, w domu, z miasta, i t. d.*

2. Rzeczownik przed swoim przymiotnikiem, n. p. *król mądry, królowa dobra, królestwo wielkie.*

W księgarni i drukarni K. Reyznera w Poznaniu na ulicy Garbary wyszły następujące książki:

Nauka czytania dla szkół katolickich miejskich i wiejskich część pierwsza, wydanie nowe poprawne. cena z oprawą — 3. troja:

Dostać także można téj saméj Nauki czytania z pierwszym ćwiczeniem zupełnie odmiennie z dwóch trzech i więcej zdań złożone.

Dziennik klassowy. libra — 1. zł: 15 polgro:

Szemata do ściągania kar . 1. zł: 15 polgro;

Siedm ofiarowań do najdroższej krwi Jezusa Chrystusa. 3. pol. gro.

Czterdziesto-godzinne nabożeństwo z odpustem zupełnem przez Papieżów nadane . 15. gr.

Deutsche Leselehre bearbeitet von Lehrer T. K. nowe poprawne wydanie, cena z oprawą . . 3. tr. i na 12. 2. dodatku.

Praktyczne poprawne chodowanie wina, w ogrodach a szczególniej na górach, z posobem tłoczenia wina bez prassy, wydane przez Kechta, tło: z niemiec. z rycinami 4. zło.

Zimna destylacyja, albo sposób robienia wó-

dek, karólkowój fenchlowój i t. d. i likierów bez
przepalania, z ryciną 1. zł. 15 gr.

Czas obecny, czyli historyczny rzut oka 2 zł.

Pieśni i piosneczki narodowe z fortepijanem
2. części w 4. ce. 12. zło: —

Wybór modlitw na pięknym papierze 1. zł;

Dominici cavalarii, institutiones juris cano-
nici quibus vetus et nova ecclesiae enarratur;
ad usum seminariorum reimpressae. z cenzurą
Konsystorza Arcy-biskupiego na pięknym papie-
rze, 2. tomy. cena 15. zł.

Kabała, czyli sztuka wrózenia kropkami. 6. gr.

Roczniki towarzystwa X. X. missyonarzy, do
rozszerzania wiary katolickiej na całej kuli ziem-
skiej zeszyt 6. 3. zł. a dla zapisujących się 2. zło:

Cukiernictwo i sztuka pieczenia, czyli jak
można bez uczenia się cukiernictwa wszystko,
co dokładny cukiernik, lub dobry kucharz znać
powinien, i podług sposobów w tém dziełku
robić wydanie drugie. 3. zł: —

Biblioteka kaźnodziejska, 2. zł; 15gr.

Tablice ścienne polskie, 3. zł, podkle: 8. zł.

Wybór pieśni z gorszkimi żałami, . 1. zł.—

Modlitwy krótko zebrane poranne wieczorne
z katechizmem missyonarskim z mszami, gorz-
kimi żałami, i wiele innych pieśni zawiera ce-
na z oprawą, 1. zł. 15. gr.

Gorzkie żale, na pięknym papierze, — 6. gr.

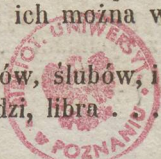
Gorzkie żale Franciszkańskie, , 6. gr.

Krótką nauka o pszczołach i ich hodowaniu,
z ryciną, 1. zło.

Książka do nabożeństwa wydana p. Arcy-Bi-
skupa Dunina, dostać ich można w różnej opra-
wie bardzo tanio. —

Szemata, do chrztów, ślubów, i t. d. libra 2 zł.

Kartki do spowiedzi, libra 6.. tro.

180
of Rode [illegible] [illegible] [illegible]

NZ

N

NS

quotion

